

فرهنگ و تمدن اسلامی در مغرب (دوره ادیسی و جایگاه تمدنی ادیسیان)

دکتر محمد رضا شهیدی پاک^۱

^۱ استادیار دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز، دانشکده ادبیات و علوم انسانی

چکیده

پس از شکست علویان در مدینه در ۱۶۹ هجری، ادیس اول با حضور در پیشگاه امام رضا ع (۱۴۸-۲۰۳) که او را تاج آل محمد (ص) نامید، مدینه را ترک کرد با شمشیری که از امام رضا ع هدیه گرفت و به مغرب برد و این شمشیر رضوی همچنان میراث رضوی آل ادیس در مغرب است، بالاخره او پس از سفری پر مخاطره مانند سایر مهاجران آل ابی طالب در گوشه ای از جهان اسلام در ۱۷۲ هجری در مغرب، مستقر شد اما فرق مهاجرت ادیس با سایر آن ها این بود که ادیس منشأ دولت و تمدن شد و تمدنی که بوسیله دولت او شکل گرفت، به برکت امام رضا ع به مغرب چهره اسلامی و عربی داد و مهمترین مرحله اساسی توسعه انسانی و آبادانی و رونق و شهر سازی در تاریخ عمران مغرب است. بقایای ادیسیان تا کنون به جاست و دولت مراکش مستقر در مغرب، که هنوز منشأ خدمات تمدنی و حامی فرهنگ اسلامی است (دول شرفای فلالی و سعدی، به مدخل سعدیان از مولف در دانشنامه جهان اسلام جلد ۲۳ رجوع شود) خود را از نسل ادیس و امام حسن ع می دانند. آن چه در کتاب تاریخ تحلیلی مغرب (۱۳۸۹) در مورد ادیسیان آمده است فرا تر از اشارات است و چهل صفحه بدون مقدمه پردازی زاید، به اصل مطلب یعنی، "دولت ادیسیان"، پرداخته است و به طور مبسوط عناصر و ارکان توسعه تمدنی و فرهنگی مغرب در عهد ادیسیان بیان شده است و به فرهنگ و تمدن اسلامی در مغرب دوره ادیسی و جایگاه تمدنی ادیسیان پرداخته شده است، زیرا ماهیت دولت ادیسی، دولت فرهنگی و تمدنی است و شکوفایی تمدن اسلامی در عهد ادیسیان در شکل های مختلف تمدنی ظاهر شد که کاهش چشمگیر بدویت با شهر سازی و تاسیس چندین شهر در مغرب و توسعه آموزش با تاسیس چند مرکز آموزشی، گسترش تجارت و صنعت و کشاورزی و دامداری و گسترش زبان عربی و شریعت و فرهنگ اسلامی و پیشرفت نظامی، توسعه تشکیلات اداری و توسعه مذهب تشیع و رها سازی اسلام از بدعت خوارج و سرنگونی دول خوارج در مغرب اقصی و قطع مطامع سیاسی اجتماعی و مذهبی و نظامی خلافت عباسی از مغرب، مهمترین موارد قابل ذکر آن ها است، تاسیس دولت ادیسی نماد اصالت تمدن اسلامی در غرب جهان اسلام است و کارکرد تشیع در تمدن سازی و پیشرفت فرهنگ اسلامی در مهمترین نقطه استراتژیک جهان در کنار تنگه جبل الطارق را نشان داده است و تثبیت و آرامش در منطقه وسیعی از مغرب مرهون وجود ادیس و دولت او در مغرب اقصی است. مسکوکات ادیسی برای نخستین بار در تاریخ، پیام عقیدتی تشیع را در دورترین نقطه غرب اسلامی در مرز با اروپا به نمایش گذاشتند. ساختن شهری به نام علی و ضرب سکه با نقش علی و رموز شیعه از جمله واژه وصی، نماد هویت واقعی دولت ادیسی است. سکه ادیسی با نام علی از تصاویر روی جلد کتاب تاریخ تحلیلی مغرب است. جایگاه تمدنی دولت ادیسیان این است که فقط با مهاجرت و استقرار ادیس بود که تغییرات جمعیتی و تحولات گسترده سیاسی - اجتماعی در مغرب صورت گرفت. این تغییرات از مغرب اقصی با تاسیس چند شهر آغاز شد و در مغرب اوسط و ادنی و حتی آندلس هم تاثیر خود را نشان داد زیرا نوادگان ادیس که به آندلس مهاجرت کردند یک قرن پس از سقوط ادیسیان دولت اموی آندلس را ساقط کردند و از بین بردند. امروزه مجموعه ای انبوه از مسکوکات ادیسی با نمادهای شیعی به جا مانده است که حاکی از جایگاه تمدنی دولت ادیسیان است. و تنها جامع قرویین که در آغاز دولت ادیسی بنا شد، که برخی خاورشناسان آن را جد اعلاي نهاد های آموزش اروپا دانسته اند در مورد تعیین جایگاه تمدنی ادراسه کفایت می کند. این جامع امروز از دانشگاه های معتبر جامع جهان است. تمدن و فرهنگ اسلامی در عهد ادیسی نوعی خاص و دارای اصالت ادیسی است. وجه اهمیت پژوهش از جهت تمدنی تعیین ارزش تمدنی ادراسه در تاریخ تمدن و اصلاح دیدگاه های برخی از محققان در مورد مذهب ادیسیان بویژه خاورشناس معاصر پرفسور مادلونگ است که در مورد ادراسه ادعای نوعی مهدویت کرده است.

واژه های کلیدی: امام رضا (ع)، ادیس، مغرب، تمدن و فرهنگ، تاج آل محمد، جامع قرویین، سکه علی (ع)